

Joh Seb Bach is geboren op 21 maart 1685 in Eisenach, in het hart van Duitsland. Hij stamde uit een grote muzikantenfamilie die meer dan 200 jaar in Thüringen en omgeving een groot aantal organisten, kapelmeesters, cantores, stadsmuzikanten en componisten heeft voortgebracht. Ook in de generatie na Bach produceerde de familie nog vele musici, waarvan Bach's zoons W. Fr., C. Ph. E. en J. Chr. de bekendste zijn. Daarna doofde de muzikale vonk in de familie plotseling uit.

Op 10-jarige leeftijd is Bach wees geworden en in huis genomen door zijn oudere broer Joh. Christoph, organist in Ohrdruf, die tevens zijn eerste leermeester was. Van 1700 tot 1702 genoot Bach onderwijs aan de Michaelisschule in Lüneburg en is daar vrijwel zeker leerling geweest van de bekende organist en componist Georg Böhm. In 1703, 18 jaar oud, wordt Bach organist aan de Bonifaciuskerke in Arnstadt. In 1707 gaat hij als organist naar Mühlhausen en een jaar later wordt hij hoforganist aan de Slotkapel in Weimar. Daar blijft hij tot 1717, waarna hij 6 jaar in dienst is als hofkapelmeester in Cöthen. Tenslotte aanvaardt hij in 1723 het ambt van Cantor aan de Thomaskirche in Leipzig en blijft dat tot zijn dood in 1750. De volgende leraarorganist - hoforganist - kapelmeester - cantor ruft niet alleen Bach's maatschappelijke carrière weer maar had wel gevolgen voor zijn activiteiten als componist. Als organist schreef hij zijn meeste orgelwerken, als kapelmeester vooral clarecimbale- en orkestmuziek (o.a. de Br. concerten) en als cantor vooral vocale muziek voor kerkelijke gebruik (de cantates en Passionen). Bach was tijdens zijn leven beroemd als orgelvirtuoos, was een gezocht leraar, werd vaak als deskundige geraadpleegd bij nieuwbouw of restauratie van orgels en gold als een groot muzikaal genie, d.w.z. iemand die ook de ingewikkeldste contrapuntische vormen als canon en fuga tot in de finesses beheerste. Echter, onze hedendaagse bewondering voor Bach als componist werd door zijn tijdgenoten i.h.a. niet gedeeld. Men vond zijn muziek te ingewikkeld en ontzaglijk.

Bach heeft ontzaglijk veel gecomponeerd. Als je al zijn werken nageproeven na elkaar zou uitvoeren, heb je ongeveer een maand nodig. Ter vergelijking: bij Beethoven zou je in 4 etmalen klaar zijn, maar anderzijds: bij Fändel kom je uit op 2½ maand.

Bach's muziek wordt door velen, waaronder ik, beschouwd als

het grootste wat de Westerse muziek heeft voortgebracht.

Hoelikt dat? Wat is het geheim van deze muziek? Op deze vraag zal ik proberen wat nader in te gaan, maar ik heb bij voorbaat dat het een vraag zal blijven. Om te beginnen vestig ik de aandacht op de schijnbare paradox dat Bach's muziek heel aangrijpend is, terwijl hij juist altijd streng en abstracte vormen gebruikt. Ik denk dat het enerzijds van zijn muziek juist ligt in de confrontatie van een bevoegen, emotionele muzikale inhoud met een streng, bijna wiskundige architectuur. Het gaat, kort gezegd, om de spanning tussen vorm en inhoud. Inhoud zonder vorm is niets, vorm zonder inhoud is niets. Dat geldt natuurlijk voor alle goede muziek en trouwens ook voor een gedicht of een schilderij, maar voor mij is er niemand bij wie die spanning tussen vorm en inhoud de muzikale ervaring zo indringend maakt als bij Bach. Mischien is dit een stukje van het geheim.

Bij Bach's muziek is nooit sprake van gewenning. Als je een stuk dat je al 400x gespeeld hebt voor de 401^e keer speelt is het nog weer opwindender. Je ontdekt steeds weer wat nieuws in datzelfde stuk, het licht onuitputtelijk. Ik denk dat er niet zózeer een geheim in de muziek van Bach verborgen ligt, maar dat die muziek zelf het geheim is. Alles bijeen genomen kan ik niet verder dan de volgende samenvatting: de muziek van Bach brengt je in de nabijheid van iets dat groter is dan jezelf. Dat iets heeft voor mij persoonlijke vooral te maken met humaniteit, meer dan met religiositeit, maar dat kan iedereen uiteraard op zijn wijze beleven. Ik ben het dan ook niet eens met wat wel eens gezegd wordt: dat je een gelovig Christen moet zijn om Bach's muziek ten volle te verstaan. Als ik bijv. naar de Matth. Pass. luister heeft mij vooral Bach's vermogen de diepte van de menselijke ziel te peilen en daar muzikaal uitdrukking aan te geven. Wat je daarbij ervaart is, denk ik, volkomen vergelijkbaar met wat je ervaart als je bijv. een zelfportret van Rembrandt, waar niets religieus aan is, op je laat inwerken. Het is hetzelfde geheim, de ene keer in muzikale, de andere keer in beeldende gedaante, maar in beide gevallen gaat

het om een grotere wijsheid van humaniteit.

Hoe Bach er zelf tegenover stond weten we eigenlijk niet. Natuurlijk, hij ging door het leven als een orthodoxe Lutheranen, componeerde zijn vocale muziek op vrome teksten en herkende de heil van zijn opklaren voor de Lutherse eredienst. Maar Bach heeft zich nooit uitgelaten over wat er is hem omging. Wat er aan brieven en persoonlijke documenten van hem rest is louter van zakelijke aard. We kennen hem alleen via zijn muziek. Verder zwijgt hij. Bach is zelf een geheim.

Stel dat Bach even kon terugkeren op aarde, speciaal voor mij, en ik mocht kiezen: hij wil een uur met mij praten of hij wil 10 minuten voor mij spelen, wat zou ik kiezen? Op zich zou ik best met hem kunnen praten want Bach spreekt na ruim 250 jaar in de hemel natuurlijk vloeiend Nederlands, want dat is daar de voertaal. Maar wat zou ik moeten vragen? En, meneer Bach, wat was uw geheim? Hij zou, denk ik, de vraag niet eens begrijpen. Nee, natuurlijk zou ik hem 10 min. willen horen spelen. Door naar de muziek te luisteren kom je veel dichtbij het geheim dan door er over te praten. Waar het praten zijn geens bereikt, gaat de muziek nog een eind verder. Bach kan niet meer voor ons spelen. Maar ik heb vandaag het voorrecht zijn vervangen te zijn. Dus moet ik nu zwijgen en jaan spelen.

Ik moet mij even tijd gunnen om de wenteltrap naar het ophl te bepalen en me te concentreren. Daarna hoort u Ich ruf zu Dir, Herr Jesu Christ.